

Derleme

COVID-19 Salgınında Ev İçi Şiddet

Domestic violence during the COVID-19 pandemic

Akça Toprak Ergöner*, Emin Biçen, Gökhan Ersoy

Öz: **Amaç:** Büyük salgınların toplumun sosyal yapısı ve döngüsünde çeşitli değişimlere yol açtığı bilinmektedir. Başta gelen değişimlerden biri de suç oranlarında ve türlerinde görülen değişimdir. Gerçekte, toplam suç sayılarında belirgin bir düşme görülmesine karşın, bazı suç türlerinin sıklığı azalırken bazılarınınki artmaktadır. Artış gösteren suç tiplerinden biri de ev içi şiddet olgularıdır.

Yeterli sayıda sistematik çalışmalar bulunmasa da, Türkiye’de COVID-19 salgını süresince kadına yönelik şiddet olgularının arttığını gösteren veriler vardır. Bir önceki yıla kıyasla 2020 yılı Mart ayında fiziksel şiddet %80, psikolojik şiddet %93, sığınma evi talebi %78 oranında artmıştır. Anket niteliğindeki bir başka çalışma ise pandemi sürecinde kadına yönelik şiddet olaylarında %27.8 oranında artış olduğunu bildirmiştir. Ancak, bu dönemde çocuk istismarı olgularının sayısının azaldığı görülmüştür. Bu durumun sosyal kısıtlamalar nedeniyle olguların saptanmasında zorlaşmasından kaynaklandığı bildirilmektedir. Bu sosyal kısıtlamalar ile pandemini oluşturduğu korku ortamının yaşlı istismarı ve ihmali riskini de arttırabileceği belirtilmiştir.

COVID-19 salgınına karşı alınan önlemlerden başta geleni olan karantina uygulamasında evde uzun zaman kısıtlı kalmanın olumsuz etkilerinin azaltılabilmesi için gerekli önlemlerin alınması önemlidir. Bu zorlu süreçte, toplumun her bireyi, birey ve toplum sağlığının korunmasındaki rolünün farkında olarak üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir.

Bu derlemede, mevdut veriyi de sunarak, COVID-19 salgını süresince ev içi şiddetin kadınlara, çocuklara, LGBTİ ve yaşlı bireylere yönelik olarak artışını irdeledik. Türkiye’deki ve dünyadaki durumu özetledikten sonra, artışın nedenlerini, sorunun çözümünde uluslararası ve ulusal kuruluşların yaptıkları önerileri ortaya koymayı amaçladık.

Anahtar Kelimeler: Kadına yönelik şiddet, Çocuk istismarı, Yaşlı İstismar, Pandemi, COVID-19

Abstract: Objective: Major outbreaks cause alterations in the dynamics of society. One of the leading is the change in crime trends. Although a significant decrease is observed in the total number of crimes, the frequency of some types of crime decreases while others increase, such as domestic violence. Although the number of systematic studies is not enough, data are showing that increased cases of violence against women during the COVID-19 outbreak in Turkey. Compared to the previous year, in March 2020, physical violence, psychological violence, and shelter demand increased by 80%, 93%, and 78%, respectively. Another survey-like study reported that there was a 27.8% increase in violence against women in the pandemic process. However, the number of child abuse cases decreased during this period. The difficulty of the detection of such cases due to social restriction may lead to this effect. These restrictions and the fear environment may also increase the risk of elder abuse and neglect. It’s important to take necessary measures to reduce the negative effects of long-term restraint in the quarantine period.

In this review, we discussed the increase of domestic violence during the COVID-19 pandemic by presenting the available data. We also aimed to discuss the possible reasons for the increase in violence and the recommendations made by international and national organizations in solving the problem.

Keywords: Violence against women, Child abuse, Elder abuse, Pandemic, COVID-19

DOI: 10.17986/blm.2020.v25i.1408

Prof. Dr. Akça Toprak Ergöner: Adli Tıp Uzmanı,
Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp
Anabilim Dalı, İzmir
E-posta: toprak.ergonen@deu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3081-3323>

Uz. Dr. Emin Biçen: Adli Tıp Uzmanı,
Adli Tıp Kurumu 2. Adli Tıp İhtisas Kurulu,
İstanbul
E-posta: eminbicen@hotmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4279-7017>

Doç. Dr. Gökhan Ersoy: Adli Tıp ve Patoloji
Uzmanı,
İstanbul Üniversitesi Adli Tıp ve Adli Bilimler
Enstitüsü, İstanbul
E-posta: drgokhanersoy@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4594-7172>

Bildirimler

* Sorumlu Yazar

Finansal Destek

Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir mali destek kullanımı bildirmemişlerdir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Etik Beyan

Çalışmamız Helsinki Bildirgesi’ne uygun olarak yazılmış olup, mevcut literatür taranarak yapıldığı için etik kurul onayı alınmamıştır.

p-ISSN: 1300-865X

e-ISSN: 2149-4533

Giriş

Büyük epidemi – pandemilerin toplumun sosyal yapısı ve döngüsü üzerinde etkileri olduğu tarihsel örneklerden de bilinmektedir (1,2). Bu sosyal değişimlerin çeşitliliği ve şiddeti toplumun salgına dair bakış açısı, alınan önlemler, ekonomik güç, kısıtlayıcı tedbirlerin yaygınlığı gibi bir çok faktörden etkilenmektedir.

Görülen sosyal değişimlerin başında suç eğilimleri gelmektedir. Örneğin ortaçağda veba salgını sırasında yağmacılık suçları artarken, 20. yüzyıl influenza salgınında suç oranları genel bir düşüş göstermiştir (3). Benzer bir değişim, içinde bulunduğumuz dönemde de geçerli gözükmemektedir; COVID-19 salgınına bağlı kısıtlamaların suç oranlarını azalttığına dair veriler yayınlanmaya başlamıştır (4). Medyada çıkan raporlar, pek çok farklı kıtada ve farklı ülkelerde suç oranlarında bir düşüşe işaret etmektedir: Peru, El Salvador, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde cinayet oranları keskin biçimde düşmüştür (5). Aynı şekilde Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD), suçların genelinde Los Angeles için %15'e, San Fransisko için %40'a yakın azalma bildirilmiştir (6,7). Türkiye'de de asayiş suçlarının %14 civarında düştüğü haberi elektronik medyada yer almıştır (8). Suç sayısındaki bu dönemsel azalma, ev ortamında kısıtlı kalınması, polis devriyelerinin sıklaşması gibi etkenlere bağlanmıştır (9).

Gerçekte toplam suç sayılarında belirgin bir düşme görülmesine karşın, bazı suç türlerinin sıklığı artmaktadır. Basit ev hırsızlığındaki azalma, ekonomik etkenler de göz önüne alındığında potansiyel suçluları oto hırsızlığı, gasp gibi alanlara yöneltebilir ve söz konusu suçlarda artış olması beklenmektedir (4). İnternet kullanımının artması ile birlikte dolandırıcılık içerikli siber suçlarda artış olabileceği öne sürülmüştür (10,11). Yine internet kaynaklı yalan haber, bilgi üretimi ve dijital sabotaj olaylarında bir artış eğilimi beklenmektedir (10).

Katastrofik koşullarda kaygı unsurları, işsizlik, ekonomik kısıtlılık ve sağlık sistemine erişimde kısıtlılık artar. Sosyal izolasyon politikası yüzünden istismarcıdan uzaklaşmanın zorlaşması ve sosyal destek sistemlerinin azlığı da göz önüne alınırsa tüm bunlar ev içi şiddetin risk etkenleri arasında da yer almaktadır (12,13). Sosyal yaşama etkileri açısından benzer doğal afetlerin ardından diğer şiddet suçlarında pek etkilenme olmasa da ev içi şiddet olgularında artış olduğu gözlenmektedir (12-14). Washington eyaletinde meydana gelen volkanik aktivite ve Mississippi eyaletindeki Katrina kasırgaları sonrasında ev içi şiddet bildirimlerinde, sırasıyla, %46 ve %36 oranında artış meydana gelmiştir (15,16). Benzer artışlar deprem, tsunami ve büyük yangınlar gibi sosyal yaşamı

kitlesel olarak etkileyen olayların sonrasında da görülebilmektedir (17).

Aynı şekilde, COVID-19 salgını sırasındaki ev içi şiddet olgularının sayısı da yükselme göstermiştir (18). Örneğin Indianapolis'de 1 Ocak ile 23 Mart 2020 arasında vandalizm ve ev içi şiddet niteliğindeki suç sayısı artmıştır (18). Pek çok ülkeden yapılan bildirimlerde ev içi şiddet olaylarının sayısı artmakta, en azından azalmamaktadır (7). Birleşmiş Milletler medyada çıkan haberlere dayanarak Almanya, ABD, Arjantin, Birleşik Krallık, Fransa, Kanada, Kıbrıs ve Singapur'da ev içi şiddete yönelik bildirimlerin arttığını raporlamıştır (19,20). Salgının ilk başladığı Çin'in Wuhan kentinde karantina uygulamasının başlamasıyla ev içi şiddet olgularının bildirişi önceki yıla oranla üç kat artmıştır. Bu artış Fransa'da %30-36, Brezilya'da %40-50, Arjantin'de %25, Singapur'da %33, Birleşik Devletler'in farklı eyaletlerinde %10-35 oranındadır. Ev içi şiddet destek hatlarına yapılan başvuruların İspanya'da %20, Kıbrıs'ta %30 ve İngiltere'de %25 arttığı belirtilmiştir. Google arama motorunda yapılan aramalarda ev içi şiddet ifadesinin %75 oranında arttığı bildirilmiştir. Bu süre içinde İngiltere'de ev içi şiddet ilişkili en az 8 cinayet meydana gelmiştir (21-30).

Ebola ve Zika salgınlarında görüldüğü gibi, ekonomik, sosyal, yaş ve cinsiyete bağlı eşitsizliklerin salgın dönemlerinde daha da arttığına işaret edilmektedir (20). Bilindiği gibi doğal afetler sonrası artan ev içi şiddet bildirimlerindeki artış trendi katastrofik olayın sonlanmasından bir yıl sonrasına kadar sürebilmektedir (31).

Bu derlemede; COVID-19 salgını sürecinde kadın, çocuk, LGBTİ ve yaşlı bireylere yönelik ev içi şiddetin artışını, bu artışın nedenlerini, dünyadaki ve ülkemizdeki durumunu, bu sorunun çözümünde uluslararası ve ulusal kuruluşların yaptıkları önerileri, makalenin yazımı sürecinde ulaşılabilen ve var olan kaynaklardaki verilerle ortaya konması amaçlanmıştır.

Kadına Yönelik Şiddet

Ev içi şiddetin alt grubunu oluşturan eşe karşı şiddetin kurbanı -eş şiddeti özellikle eşcinsel evliliklerde daha yüksek olmak üzere erkeklere karşı da görülse de- genel olarak kadınlardır (32,33). Kadınlara yönelik şiddetin, bütün dünyada yaygın olarak görülen bir insan hakkı ihlali olduğu, halk sağlığı ve kadın sağlığı için önemli bir tehdit olmayı sürdürdüğü, özellikle en yaygın şeklinin partner şiddeti olduğu, dünyadaki her üç kadından birinin yaşamları boyunca, tanıdıkları erkeklerin fiziksel ve/veya cinsel şiddetine uğradıkları bilinmektedir. Kadına yönelik ev içi şiddet; cinsel yolla bulaşan hastalıklara, HIV ve plansız gebelikler de dahil olmak üzere çeşitli yaralanmalara, fiziksel, mental, cinsel ve üreme sağlığı üzerine

olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bu nedenlerle bütün dünyada ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir (34,35).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün 2014 yılında yürüttüğü bir araştırmada Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmasında ülke genelinde hayatının herhangi bir döneminde fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı sırasıyla %36 ve %44 olarak belirtilmektedir. Kadınların %48,5'i yaşadıkları şiddeti kimseye anlatmamış, 10 kadından biri gebeliğinde fiziksel şiddete maruz kalmış ve kadınların %25'i fiziksel şiddet sonucu tıbbi tedavi almak zorunda kalmıştır (36). Akademik çalışmalar henüz bulunmasa da, COVID-19 salgınında Türkiye'de kadına yönelik şiddet olgularının arttığını gösteren veriler vardır. Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanlığının açıklamasına göre, 2020 Mart ayında bir önceki yıla kıyasla fiziksel şiddet %80, psikolojik şiddet %93, sığınma evi talebi %78 oranında artmıştır (37). Sosyo Politik Saha Araştırması Merkezi, 3-8 Nisan 2020 tarihleri arasında, 28 kentte yaşayan 1873 kadının katılımı ile bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Bu çalışmaya göre, pandemi sürecinde kadına yönelik şiddet %27.8 oranında artmıştır (38). Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Servis'ine 2020 yılı Mart ve Nisan aylarında başvuran ev içi şiddete uğrayan kadın hasta sayısı, 2019 yılının aynı dönemine göre 3 kat artmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün 7 Nisan 2020 tarihinde COVID-19 ve Kadına Yönelik Şiddet başlıklı yayınında, salgınlarda kadına yönelik şiddet riskinin arttığı vurgulanmıştır. Özellikle yaşlı, özürlü, göçmen ve mülteci kadınlar gibi savunmasız gruplar için ek riskler söz konusudur (39). COVID-19 günlerinde kadına yönelik şiddetin artma nedenleri; evde kalma süresinin uzaması, işsizlik, ekonomik sorunlar, stres, aile ve arkadaşlarla iletişimin azalması, yardım hatlarına sınırlı erişim, adli yardım ve koruma hizmetlerine ulaşımın kısıtlanması olarak sayılmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü'ne benzer biçimde Avrupa Konseyi de 20 Nisan 2020 tarihinde İstanbul Sözleşmesi'nin (Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi) COVID-19 salgını sırasında uygulanmasına ilişkin bildiri yayınlamıştır. Avrupa Konseyi de kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ev içi şiddetin kriz zamanlarında artma eğiliminde olduğunu ve ortaya çıkan verilerin dünya genelinde ve çok sayıda Avrupa Konseyi üyesinde olguların sayısında endişe verici bir artış gösterdiğini belirtmiştir. İstanbul Sözleşmesi'ne taraf devletlere şiddeti önleme, bireyleri şiddetten koruma ve soruşturma evrelerinde yapılacaklarla ilgili önerilerde bulunmuştur (40).

Kadına yönelik ev içi şiddet, çok ciddi yaralanmalar olmadıkça, salgın dışındaki zamanlarda bile mağdurların sağlık kuruluşlarına gelmekte tereddüt ettiği bir özel şiddet türüdür. Özelliği nedeniyle yineleyen bir şiddet döngüsü bulunmaktadır. Şiddete maruz bırakılan kadın bu döngü içinde giderek daha ciddi sağlık sorunları yaşamakta ve yaralanmalara maruz bırakılmakta ve/veya öldürülmektedir. Fiziksel şiddetin yanında sıklıkla psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddete de maruz bırakılan kadınların sağlıkları yaşamları boyunca risk altında kalmakta, sağlıklı yaşayacakları yılları azalmaktadır. Sürekli korku ve tehdit altında kalan kadınlarda somatizasyon bozuklukları da görülmektedir. Özellikle kronik baş ve karın ağrıları, uyku sorunları, depresif duygudurum gibi spesifik olmayan yakınmalar ile gelen hastalarda altta yatan bir ev içi şiddet olabileceği de akılda tutulmalıdır. Sağlık çalışanları kadına yönelik şiddetin risklerinin ve sağlık sonuçlarının farkında olmalıdır. Şiddete maruz bırakılan kadını yargılamadan, empati kurarak dinlemelidir. Gereksinimleri ve kaygıları hakkında sorular sormalı, güvenliğini artırıcı önlemleri aldırılmalı, gerekli konsültasyonları istemeli ve tedavi hizmeti sunmalıdır (34-36).

Çoğunluğu birçok yerde kadın olan sağlık çalışanları da, evlerinde ve/veya iş yerinde şiddet riski altında olabilir. Sağlık yöneticilerinin sağlık çalışanlarının güvenliğini sağlama planları olmalıdır. Psikososyal destek, performansa dayalı olmayan teşvikler, ek ulaşım ödeneği ve çocuk bakımı desteği sağlanmalıdır. COVID-19 ile ilgilenen sağlık çalışanlarının damgalama, izolasyon ve sosyal olarak dışlanması gibi durumlarla karşılaşabileceği belirtilmektedir. Türkiye'de de buna dair haberler basında yer almıştır (39,40).

COVID-19 salgını, sağlık sistemleri ve sağlık çalışanları üzerinde büyük bir yük oluştursa da, şiddetin kadınlar ve çocuklar üzerindeki etkilerini hafifletmeye yardımcı olabilmek için yapılması gerekenler vardır (39,40).

Karar organları, COVID-19 salgını ile mücadele planlarında kadına yönelik ev içi şiddeti göz önünde bulundurarak fiziksel uzaklaştırma önlemlerini erişilebilir hale getirmenin yollarını belirlemelidir. Yerel hizmetler (yardım hatları, sığınaklar, cinsel saldırı kriz merkezleri, danışmanlık vb) uygun sağlık kurumları, çalışma saatleri, iletişim bilgileriyle tanımlanmalı; ulaşılabilir kılınmalıdır. Hizmetlere uzaktan erişilip erişilemeyeceği konusunda bilgi verilmelidir. Salgın sırasında kadına yönelik şiddeti azaltmaya yönelik politikalar geliştirilme ve uygulanmasında kurumlar arasındaki koordinasyon mekanizmaları sürdürülmelidir. Sivil toplum kuruluşları ve kadın hakları örgütleri de dahil olacak biçimde çok paydaşlı süreçler ile mağdurların gereksinimleri değerlendirilmelidir. Hizmet sağlayıcıların kapasiteleri güçlendirilmeli, COVID-19 ile

enfekte kadınların sığınma evleri gereksinimleri için önlemler alınmalıdır. Bu alanda görev yapan sivil toplum kuruluşları desteklenmeli ve güçlendirilmelidir.

Sivil toplum kuruluşları; şiddete maruz bırakılan kadınlar ve çocukları için hizmet sunmalı, rapor edilen kadına yönelik şiddet olguları hakkında veri toplamalı, verileri kayıt etmeli, ilgili taraflarca kullanılabilmesini sağlamalıdır.

Avrupa Konseyi, İstanbul Sözleşmesine taraf devletlerin, halkı artan şiddet riskinden haberdar etmeyi amaçlayan basın bültenleri, televizyon, radyo veya sosyal medya kampanyaları gibi önlemleri alması gerektiğini belirtmektedir. Pandemi sırasında mağdurların yardım alabileceği olası yollar hakkında mümkün olduğunca geniş çapta bilgi yayılmasını sağlamalıdır (40). İspanya’da kadınların eczanelerdeki görevlilerden “Maske 19” talep etmesi durumunda eczane çalışanları polise gizli bir şekilde ev içi şiddet olgu bildiriminde bulunabilmektedir (41).

Şiddete maruz bırakılan kadınların şiddetin artması durumunda uygulanabilecek bir güvenlik planı oluşturmaları önemlidir. Kadın hem kendisi hem çocukları için, derhal evden ayrılmaları gerektiğinde gidebilecekleri bir komşu, arkadaş, akraba veya barınağı önceden belirleyebilir. Nüfus cüzdanı, para, kişisel giysi, ilaçlar gibi gereklilikleri belirli bir yerde bulundurmalıdır. Evden nasıl ayrılacağını ve nasıl yardım alabileceğini planlamalıdır (34,36).

Kadınların yardım hatlarına, sosyal hizmet uzmanlarına, çocuk koruma birimine, en yakın polis karakoluna, erişilebilir barınaklara ve destek hizmetlerine nasıl ulaşabileceği konusunda bilgilendirmeler yapılmalıdır (37). İzmir ve Ankara’da yerel yönetimlerin örnek uygulamaları olmuştur. Yerel yöneticiler ve sivil toplum kuruluşları ile yapılan toplantılar sonrası alınan önlemler web sayfasından paylaşılmış ve destek hizmetlerine ulaşma yolları konusunda bilgilendirme yapılmıştır (37,42).

COVID-19 salgınında artan ev içi şiddet konusunda devletler bazı önlemler almaktadırlar. Fransız hükümeti ev içi şiddet mağdurlarını otel odalarına yerleştireceğini ve marketlerde pop-up danışmanlık merkezlerini finanse edeceğini açıklamıştır. İspanyol hükümeti mağdurları ve çocuklarını otellerde barındırmanın yanı sıra kadınları yardım hattı aramaya teşvik eden yeni bir kampanya başlatmıştır. Bunun yanı sıra karantina sırasında ev içi şiddet mağdurlarına yardımcı olmak için tüm hizmetleri açık tutmaktadır. Güney Afrika hükümeti barınaklara ve sosyal hizmetlere erişim sağlamanın yanı sıra mahkemeleri acil koruma kararları için açık tutmaktadır. Ayrıca, mağdurların yardım alabilecekleri aktif bir mesajlaşma hattı vardır(43).

LGBTİ Bireylere Yönelik Şiddet

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, COVID-19 salgını ile mücadelede LGBTİ (lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks) bireylerin haklarını ve devletlerin sorumluluklarını anımsatan bir bildiri yayımlamıştır. Bildiri COVID-19 salgını ile ilgili bir dizi soruna dikkati çekmektedir. Buna göre, LGBTİ bireyler sağlık haklarına erişim konusunda kısıtlamalara maruz kalabilmektedir. Damgalanma, ayrımcılık, nefret söylemi ve saldırılar, ev içi şiddet gibi problemler yaşayabilirler. İş ve geçim kaynaklarına erişim problemleriyle sıklıkla yüz yüze kalabilmektedirler. Birleşmiş Milletlerin bu bildirisinde salgının sosyo ekonomik etkileri için alınacak önlemlerde yaşlılar ve evsizler dahil olmak üzere LGBTİ’lerin sıkıntılarının göz önüne alınması gerektiği vurgulanmıştır. Devlet paydaşlarla hareket ederek pek çok adım atabilecektir. Damgalama ve nefret söylemlerine karşı söylem üretilmesini, sağlık ve diğer hizmetlere erişimde ayrımcılığa uğramamaları için önlem alınmasını, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılanlara destek hizmetlerinin verilmesinin sağlanması önerilmiştir (44).

Çocuk İhmal ve İstismarı

Henüz yeterli miktarda sistematik çalışma olmasa da ev içi şiddet olgularının artışı toplumun dikkatini çekmektedir. Çocuk istismarı partnerler arası şiddet ile sıklıkla birliktelik göstermektedir. Çocukların bu şiddete görsel veya işitsel olarak şahit olmaları çocuklarda post travmatik stres bozukluğu ve bazı davranış bozukluklarına sebep olabilmektedir (45-47). Zira yapılan araştırmalar göstermiştir ki ev içi şiddetin görüldüğü evlerde yaşayan çocuklar normal nüfusa göre 60 kat daha fazla istismar ve ihmal riski altındadırlar (48). Bu dönemde, okulların ve kütüphaneler kapalı olduğu için çocuklar evde normale göre daha çok zaman geçirmektedirler (49). Çocuklar sokağa çıkma yasağı kapsamında zorunlu olarak evde kaldığından çalışan ebeveynlerin çocuklarında ihmal, çalışmayanların çocuklarında (ya da ev-ofis tarzı çalışanlarda) fiziksel, sözel ve psikolojik istismar riski ortaya çıkmaktadır. Başta 12 aydan küçük çocuklar olmak üzere bu süreç ölümle sonlanabilmektedir (47). Bu dönemde hane halkı üzerinde kontrolünü arttırmak isteyen ev içindeki saldırganın evdeki çocukları hedef alması olasıdır (49). Birleşik Devletlerde her sekiz çocuktan birinin, önemli bir kısmı yineleyici olmak üzere, pandemi öncesinde dahi çocuk istismarına uğradığı gerçeği göz önüne alındığında tehlikenin ciddiyeti görülmektedir (47,50,51). Bu dönemde İngiltere’de 1 ila 2,3 milyon arasında çocuğun benzer risklere açık olduğu ifade edilmektedir (52, 53). Birleşmiş

Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu ise dünyada 1,38 milyar çocuğun okul, grup etkinlikleri, takım sporları gibi sosyal alanlara erişmediğini tahmin etmektedir (54).

Bu süreçte düşük gelirli, kalabalık aileler özellikle risk altındadırlar. Evde geçen sürenin kısıtlamalar nedeniyle uzamış olmasının yanı sıra stres, korku, krizin ekonomik sıkıntıların şiddetlenmesi gibi diğer etkenler aile bireylerinde tolerans ve uzun soluklu düşünme kabiliyetini azaltıp çocuk istismar ve ihmali olasılığını artırmaktadır (54).

Pandemiden korunmak için alınan önlemlerin hali hazırda çocuk istismar ve ihmalinin sıklığının artması şeklinde ikincil gizli bir pandemiye sebep olabileceği bildirilmektedir (52,55).

İrlanda'da okulların kapatılmasının üzerinden yalnızca bir hafta geçmişken dahi bazı çocuk destek hatlarına yapılan çağrılarda artış olduğu bildirilmiştir (52,56). Diğer yandan, Birleşik Devletlerde ev içi şiddet bildirimleri arttığı halde çocuk hakları ile ilgilenen bazı organizasyonlardan çocuk istismar ve ihmali ile ilgili bildirimlerin azaldığı bilgisi gelmektedir (49). Çocukların rutin sağlık taramalarının ertelenmesi nedeniyle sağlık çalışanlarınca izlenememesi; okulların kapalı olması ve sokağa çıkma yasakları nedeniyle öğretmenlerine ve sosyal hizmet çalışanlarına ulaşamamaları, çocuk ihmal ve istismarını saptama şansımızı azaltır (47,52, 57,58). Bu nedenle çocuk ihmal ve istismarı yönünden oluşan hasarın boyutunun okul sezonunun başlamasına kadar tam olarak ortaya konması zorlaşmaktadır. Hele ki eğitim sezonunun önümüzdeki sonbahara kadar başlamaması durumunda, risk altındaki çocukların istismar olasılık ve şiddeti artacaktır. Bunun yanında çocuk istismarı mağdurlarına hizmet veren resmi ve gayri resmi organizasyonlar istenilen standartlarda hizmet sağlayamayacakları kadar çok olgu ile karşı karşıya kalabileceklerdir.

Bu noktada, ilgili kurumların ortaklıklar kurarak mümkün olan en kısa zaman içerisinde çocukların tekrar sosyal sisteme entegre olmasını sağlayacak yaz kampları, kulüp faaliyetleri ve gençlik spor ligleri gibi etkinlikler düzenlemeleri önerilmektedir. Böylelikle çocukların sonbaharda okula dönmelerini beklemeksizin yaz aylarında çocuk istismar veya ihmali tespit etmek adına potansiyel fırsatlar yaratılması da mümkün olacaktır (49). Bu stratejilerin yetişkinlerin sağlığı önemsendiği ölçüde, benzer kararlılık ve istikrar ile en yüksek otorite tarafından ortaya konması gereklidir. Çalışmaların etkin ve sürekli olmasını sağlamak adına sivil toplum kuruluşlarına, sağlık kuruluşlarına ve bu bağlamdaki projelere mali desteğin yapılması çocuklarımızın korunması açısından önemlidir (47,52).

Ulusal/uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları iyi ebeveynlik uygulamalarının yaygınlaştırılmasına destek sağlamalı, araştırmalar yapmalı ve değişik yollar ile toplumu bilgilendirmelidir. COVID-19 salgını sürecince, Dünya Sağlık Örgütü, UNICEF, Çocuklara Yönelik Şiddete Son Verilecek Küresel Ortaklık, Amerika Uluslararası Kalkınma Ajansı, Amerika Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri, Birleşik Krallık Küresel Sorunlar Araştırma Fonu vb. gibi bazı resmi kuruluşların derneklerin öncülüğünde bu tarz çalışmaları olmaktadır. Bu grupların düşük-orta gelir grubu ülkelerde yaptıkları kontrollü çalışmalar kriz döneminde stresle baş edebilme ve çocuklar ile pozitif ilişkiler inşa edebilme gibi iyi ebeveynlik uygulamalarını hedeflemekte, 55 farklı dilde ücretsiz olarak paylaşılmaktadır (14, 54, 59-61).

COVID-19 salgını süresince olası istismar ve ihmal durumlarında çocukların ve kadınların başvurabileceği acil yardım hatlarının, başvuru merkezlerinin oluşturulması önemlidir. Online yöntemlerin kullanımının mümkün olduğunca yaygınlaştırılması etkiyi arttıracaktır. Bu yaklaşımların risk altındaki gruplara ulaşılmasını, erken tanı ve müdahale şansına kavuşmayı mümkün kılması olasıdır (14, 62). Risk gruplarının alınacak önlemlerden faydalanabilmesi için bilgilendirici dökümanların hazırlanması ve sosyal medya, ana akım medya, sağlık merkezleri aracılığıyla duyuruların yapılması önemlidir (21).

Telefon ya da video aramalar ile yapılan klinik takiplerde ve herhangi bir sebeple kliniklere getirilen çocuklarda olası bir istismar veya ihmalin işaretleri aranmalı ve ev içi şiddet yönünden risk altında olduğu düşünülen olguların takip sıklığı artırılmalı, ebeveynlerine iyi ebeveynlik uygulamaları ile ilgili önerilerde bulunulmalıdır(47).

Yaşlı İstismarı

Yaşlı istismarı günümüzde tüm dünyada gittikçe büyüyen bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir. Yaşlılar sağlık çalışanları, kendilerine bakım verenler ve ev bireyleri tarafından istismara veya ihmale uğrayabilmektedirler (63). Son yıllarda yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisinde oranı artmakta iken acil servislere başvuru yapan istismar kurbanı yaşlıların sayısı da artmaktadır (64). Yaşlı istismarı yaşlının kendisine bakım veren hane üyeleri ve aralarında güven ilişkisi olan kişilerce bilinçli ya da bilinçsiz şekilde yapılan her türlü zarar verici davranış olarak tanımlanmaktadır. Yaşlı istismarı fiziksel, psikolojik, ekonomik ve ihmal şeklinde kendini gösterebilmektedir (63,64).

COVID-19 tehdidinin yanında yaşlıların yaşadıkları sosyal izolasyon, ölüm korkusu ve bakım verenlerine bağımlılıklarının artışı gibi nedenlerle istismar ve ihmal yönünden de riskleri artmaktadır (66,67). Yaşlı istismarının

diğer türleri pandemiye bağlı kısıtlamalar nedeniyle henüz araştırılmamış olsa da Birleşik Devletler Federal Ticaret Komisyonu ve Amerikan Barolar Birliği yaşlı grubun ekonomik istismarında yoğun bir artış olduğunu bildirmektedir (68,69).

Evde kal çağrılarının dünya çapında arttığı bu dönemde istismarcı, genel olarak yaşlıların yakınları olmaktadır (70). Daha ileri yaşlarda olan olgular ve demans gibi hastalıkları olanlar ihmal riski altındadırlar. Bakım evlerinde yaşayan yaşlılar aile ziyaretlerinin azalmasına bağlı olarak daha fazla izole olmakta ve bu durum bakım verenlerinin istismar ve ihmali açısından risk arttırmaktadır (71). Ayrıca evde evlatlarıyla yaşayan yaşlılarda, ailenin diğer bireyleriyle beraber geçirdikleri sürenin artmasına bağlı olarak istismar riski artmaktadır (66). Bu dönemde yaşlı istismarının ön ayak olan unsurlardan biri de Dünya Sağlık Örgütü tarafından yaşçılık (ageism) olarak tanımlanan yaşlarından dolayı belli bir yaş grubuna ayrımcılık ve saldırganlık gösterilmesidir. Şu etkenlerin hepsi bir çeşit yaşlı istismarı olup, yaşlılara zarar vermektedir (66,72):

- COVID-19'un salgının başından bu yana bir yaşlı hastalığı olarak gösterilmesi,
- Sokağa çıkma yasağı konusunda yaşlıların ısrarla hedef gösterilmesi,
- Ölen kişiler hakkında yapılan resmi açıklamalarda yaşlı oranının seçici olarak vurgulanması,
- Kullanılan dil ve medyaya da yansıyan toplumdaki yaşlı nüfusa karşı sözlü ve fiziksel saldırılar

Hükümetlerin, yaşlı nüfusun bağımlılığının azaltılabilmesi için yaşlılara özel saatlik market alışverişi izinleri gibi düzenlemeler yapması, telefon ile klinik izlem olanağı sağlaması ve yaşçılığa karşı söylemlerin sosyal ve ana akım medya üzerinden yaygınlaştırması önerilmektedir (66).

Yapılan kısıtlamalar nedeniyle yaşlıların, barınacakları aile ve arkadaşlarının evlerine ulaşamamaları, kurbanların kendilerini daha güvende hissedebilecekleri, adli ve tıbbi destek alabilecekleri sığınma evlerinin önemi artmıştır (73). Bu dönemde olası acil gereksinimler nedeniyle sığınma evlerinin geliştirilmesi, eğer yoksa oluşturulması, kötü muamele, istismar ve şiddete maruz kalan tüm bireyler için de kalabilecekleri güvenli sığınmaevi seçeneklerinin yaratılması önemlidir.

Sonuç

Bu boyutta bir pandeminin yarattığı sosyal değişim tüm şiddet örneklerinde kendini göstermektedir. En başta gelen şiddet biçimi olarak ölüm, sadece hastalığa bağlı değil, kişisel yıkımlardan dolayı da artabilecektir.

İlk yapılan hesaplamalara göre intihar sayılarında elli bin kişilik bir artış olacağı öne sürülmüştür (74). Sağlık hizmetlerinde COVID-19'a odaklanan yaklaşımın, şimdiden diğer hastalıklara bağlı can kayıplarını arttırmış olabileceğine dikkat çekilmektedir (75). Mortalite dışında, morbiditenin de yükselen bir çizgi sergilemesi beklenmektedir. Bu hassas gruplar üzerinde daha belirgin bir etki yapacaktır. İzole edilmenin yarattığı stresin alkol ve madde kullanım riskini, özellikle de yeniden başlama olasılığını arttıracakları savunulmuştur(76,77). Sığınmacı ve göçmenlerin desteğe erişim şanslarının azalması bu grupları oldukça kırılgan kılmaktadır (78). COVID-19'un yol açtığı psikososyal sonuçlara bağlı olarak kişi başına ortalama 0,2 yıl toplam yaşam yılı kaybı öngörülmektedir. Dahası nüfusun %2'si için bu kaybın 9,8 yıl olacağı tahmini yapılmıştır(79).

Ev içi şiddet görünür biçimde artmıştır. Bu artışın başat nedeni olarak hakim ataerki düzen ve cinsiyet eşitsizliği işaret edilmektedir (6,80). Bunun dışında da, kısıtlama ile beraber alkol kullanımının artmış olması, birlikte geçirilen sürenin artmış olması, vb. pek çok risk artırıcı etken sayılabilir (80,81). Kısıtlamalar sonucunda potansiyel saldırgan ve mağdur belli bir sosyocoğrafik alanda uzun süre bulunmaktadır. Bu durum, evde kalma kısıtlamasını ev içi şiddet açısından kriminolojinin pek çok bilinen teorisine uygun hale getirmektedir (6). Bu bağlamda söz konusu ortam şiddete zemin hazırladığı gibi, COVID-19 bulaştırma tehdidi gibi duruma özgü şiddet biçimlerini de yaratmaktadır (82).

Ev içi şiddet gibi sosyal etkilenmeler doğal afetlerin çok sonrasında da sürmektedir. Üstelik, sosyal izolasyonun ardından meydana gelebilecek olası bir COVID-19 piki ile risk daha uzun zamana yayılabilecektir. Ev içi şiddet tanısının konmasını geciktiren unsurlar göz önüne alındığında alınacak önlemlerin uzun soluklu, yüksek derecede kapsayıcı ve kapasiteli olması gözetilmelidir. Başta psikolojik destek birimleri olmak üzere nitelikli personel sayısının artırılması, bunun yanında gerekli bütçenin şimdiden planlanması gerekmektedir (14,44,83).

Bu süreçte; çalışan kadınların iş yükü daha da artabilmektedir: Kadınlar, iş yerindeki çalışmasını bitirdikten sonra ev işi ve bakım işlerine başlamaktadırlar. Çocukların da evde kalması ve online öğretim nedeniyle çocukların her türlü bakımı, eğitim ve öğretimi, duygusal gereksinimlerinin karşılanması, oyun ve etkinlik planlanması kadınlardan beklenmektedir. Hizmetler için yardımcı alınmadığından daha fazla yemek, temizlik vb ev işleri, hatta aile ve ebeveynlerin karantina yönetimleri de çoğunlukla kadınlar üzerinden sürdürülmektedir (43, 84).

COVID-19 nedeniyle ölüm oranları erkeklerde daha yüksek olarak bildirilmekle birlikte ev içi şiddet riskinin

de kadınlarda daha fazla olduğu bilinmektedir. Bu zorlu COVID-19 salgını ile baş edebilmeye yönelik alınan önlemlerle güvenlik için evde kalmırken kadınlar ve çocuklar için ev içinin güvenliği de düşünülmeli, gerekli önlemler alınmalıdır (84, 85).

COVID-19 salgını gibi ciddi bir sağlık sorunu ile savaş verilirken toplumun tüm kesimlerinin birlik, dayanışma ve uyum içinde olması çok değerlidir. Bu savaş verirken bireyler arasında ev işlerinin bölüşümünde eşitlik sağlanmalıdır. Evde uzun zaman kısıtlı kalmanın olumsuz etkilerinin azaltılabilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır ve toplumun her bireyi, birey ve toplum sağlığının korunmasındaki rolünün farkında olarak üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir.

Kaynaklar

1. McGrew RE. The First Cholera Epidemic and Social History. *Bull Hist Med.* 1960;34:61–73.
2. Sandell R. Pandemics:A Security Risk? 2006; (February):1–9. Research Gate. Available from: https://www.researchgate.net/profile/Rickard_Sandell/publication/265183868_Pandemics_A_Security_Risk/links/546dfb4f0cf29806ec2e6504.pdf
3. Dean T. Plague and crime: Bologna. 1348 – 1351. *Continuity and Change.* 2015;30(3):367–93.
4. McDonald JF, Balkin S. The COVID-19 Virus and the Decline in Crime. *J Chem Inf Model.* 2018;53(9):1689–99.
5. Lederer EM. Crime Drops Around the World as COVID-19 Keeps People Inside _ Time [Internet]. *Time.* 2020. [Cited 2020 May 9] Available from: <https://time.com/5819507/crime-drop-coronavirus/>
6. Campedelli GM, Aziani A, Favarin S. Exploring the effect of 2019-nCoV containment policies on crime: The case of Los Angeles. *arXiv [Internet].* 2020;(2003.11021):1–49. [Cited 2020 May 9]. Available from: <http://arxiv.org/abs/2003.11021>
7. Shayegh S, Malpede M. Staying Home Saves Lives, Really! SSRN Electron J. 2020;4. Available from: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3567394>
8. Corona virüs günlerinde asayiş suçları azaldı, aile içi şiddet arttı. [Internet]. *NTV.* 2020. [Cited 2020 Apr 5]. Available from: https://www.ntv.com.tr/turkiye/corona-virus-gunlerinde-asayis-suclari-azaldi-aile-ici-siddet-artti,MuEzw1Bc_Euewp4cGr6rhQ
9. Luscombe A, McClelland A. Policing the Pandemic : Tracking the Policing of COVID-19 across Canada. 2020. OSF. Available from: <https://files.osf.io/v1/resources/9pn27/providers/osfstorage/5e8f8f1df135350271d53e1c?action=download&direct&version=1>
10. Gradon K. Crime in the Time of the Plague : Fake News Pandemic and the Challenges to Law-Enforcement and Intelligence Community. *Soc Regist.* 2020;4(2):133–48.
11. Ahmad T. Corona Virus (COVID-19) Pandemic and Work from Home: Challenges of Cybercrimes and Cybersecurity. *SSRN Electronic J.* 2020. Available from: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3568830>
12. Zahran S, Shelley TOC, Peek L, Brody SD. Natural disasters and social order: Modeling crime outcomes in Florida. *Int J Mass Emergencies Disasters.* 2009; 27(1), 26-52.
13. Parkinson, D.J.J.o.i.v., Investigating the increase in domestic violence post disaster: An Australian case study. *J Interpersonal Violence.* 2019;34(11): p. 2333-2362.
14. Peterman A, Potts A, O'Donnell M, Thompson K, Shah N, Oertelt-Prigione S. et al. Pandemics and violence against women and children. Center for Global Development Working Paper. 2020 (in press).
15. Adams PR, Adams GR. Mount Saint Helens's ashfall: Evidence for a disaster stress reaction. *American Psychologist.* 1984; 39(3): p. 252.
16. Schumacher JA, Coffey SF, Norris FH, Tracy M, Clements K, Galea S. Intimate partner violence and Hurricane Katrina: predictors and associated mental health outcomes. *Violence and Victims.* 2010; 25(5), 588-603.
17. Weitzman A, Behrman JA. Disaster, disruption to family life, and intimate partner violence: The case of the 2010 earthquake in Haiti. *Sociological Sci.* 2016; 3, 167-189.
18. Mohler G, Bertozzi AL, Carter J, Short MB, Sledge D, Tita GE et al. Impact of social distancing during COVID-19 pandemic on crime in Indianapolis. *J Criminal Justice.* 2020; 101692. (yayına hazır, basılmamış data)
19. Coronavirus puts women in the frontline. *European Institute for Gender Equality.* [Internet]. 2020. [Cited 2020 May 1]. Available from: <https://eige.europa.eu/news/coronavirus-puts-women-frontline>
20. COVID-19 and ending violence against women and girls. *UN Women.* [Internet]. 2020;10. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls-en.pdf?la=en&vs=5006>
21. Usher K, Bhullar N, Durkin J, Gyamfi N, Jackson D. Family violence and COVID-19: Increased vulnerability and reduced options for support. *Int J Mental Health Nursing.* 2020.
22. Bradbury-Jones C, Isham L. The pandemic paradox: the consequences of COVID-19 on domestic violence. *Journal of clinical nursing.* 2020. Available from: <https://doi.org/10.1111/jocn.15296>
23. Boserup B, McKenney M, Elkbuli A. Alarming trends in US domestic violence during the COVID-19 pandemic. *Am J Emergency Med.* 2020. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.ajem.2020.04.077>
24. Allen-Ebrahimiyan B. China's Domestic Violence Epidemic. [Internet]. *AXIOS.* 2020. [Cited 2020 Apr 7]. Available from: <https://www.axios.com/china-domestic-violence/coronavirus-quarantine7b00c3ba-35bc-4d16-afdd-b76ecfb28882.html>
25. Davies S, Batha E. Europe braces for domestic abuse 'perfect storm' amid coronavirus lockdown. [Internet].

- Thomas Reuters Foundation News. 2020. [Cited 2020 Apr 17]. Available from: <https://news.trust.org/item/20200326160316-710uf>
26. As domestic abuse rises in lockdown, France to fund hotel rooms. [Internet]. Reuters News Agency, Aljazeera. 2020. [Cited 2020 Apr 7]. Available from: <https://www.aljazeera.com/news/2020/03/domestic-abuse-rises-lockdown-france-fund-hotelrooms-200331074110199.html>
  27. Wagers S. Domestic violence growing in wake of coronavirus outbreak. [Internet]. The Conversation. 2020. [Cited 2020 Apr 10]. Available from: <https://theconversation.com/domestic-violencegrowing-in-wake-of-coronavirus-outbreak-135598>
  28. Kelly J, Morgan, T. Coronavirus: Domestic abuse calls up 25% since lockdown, charity says. [Internet]. BBC News. 2020. [Cited 2020 Apr 12]. Available from: <https://www.bbc.com/news/uk-52157620>
  29. Knowels M. Coronavirus lockdown risks murder frenzy - PM sent warning on domestic abuse. [Internet]. The Express. 2020. [Cited 2020 Apr 7]. Available from: <https://www.express.co.uk/news/uk/1265912/coronavirus-lockdown-murder-warning-domesticabuse-boris-johnson>
  30. Poate S. 75% increase in domestic violence searches since Coronavirus. [Internet]. NBN News. 2020. [Cited 2020 Apr 7]. Available from: <https://www.nbnnews.com.au/2020/03/31/dvsearchescoronavirus/>
  31. Enarson E. Violence against women in disasters: A study of domestic violence programs in the United States and Canada. *Violence Against Women*. 1999; 5(7), 742-768.
  32. Pimentel Matt. Intimate Partner Violence during COVID-19 Isolation in the United States for Gay Men. SageSubmissions. 2020. Available from: <https://doi.org/10.31124/advance.12114585.v1>
  33. Jewkes R. Intimate partner violence: causes and prevention. *Lancet*. 2002; 359(9315), 1423-1429.
  34. Violence against women: A priority health issue (No. WHO/FRH/WHD/97.8). World Health Organization. [Internet]. 1997. [Cited 2020 May 9]. Available from: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/63553/WHO_FRH_WHD_97.8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
  35. García-Moreno C, Jansen HAFM, Ellsberg M, Heise L, Watts C. WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women. Geneva: World Health Organization. [Internet]. 2005. 204, 1-18. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/24159358X/en/>
  36. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). [Internet]. 2014. [Cited 2020 May 9]. Available from: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf
  37. Kadın ve Çocuk Bülteni. Ankara Büyükşehir Belediyesi. [Internet]. 2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: https://www.ankara.bel.tr/files/9015/8807/5215/Kadn_ve_Cocuk_Bulteni_-_1.pdf
  38. COVID-19 Karantinasından Kadının Etkilenimi ile Kadın ve Çocuğa Yönelik Şiddete İlişkin Türkiye Araştırma Raporu. Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi. [Internet]. 2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://securerservercdn.net/160.153.138.163/k2y.53a.myftpupload.com/wp-content/uploads/2020/04/kad%C4%B1n-covid-ek.pdf>
  39. COVID-19 and violence against women: What the health sector/system can do. World Health Organization. [Internet]. (WHO/SRH/20.04). 2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/vaw-covid-19/en/>
  40. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Council of Europe. [Internet]. (CETS No.210). 2014. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210>
  41. Erem O. Koronavirüs günlerinde ev içi şiddet artıyor: Kadınlar şiddetten korunmak için neler yapabilir? [Internet]. BBC. 2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-52208017>
  42. BizVarız, yalnız değilsiniz. İzmir Büyükşehir Belediyesi. [Internet]. 2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/bizvariz-yalniz-degilsiniz/43491/156>
  43. Jang B, Farise K. Gender Based Violence during the COVID-19 Pandemic and economic, social and cultural rights. *OpinioJuris*. [Internet]. 2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: <http://opiniojuris.org/2020/04/23/gender-based-violence-during-the-covid-19-pandemic-and-economic-social-and-cultural-rights/>
  44. COVID-19 and The Human Rights of LGBTI People. United Nations Office of High Commissioner-Human Rights. [Internet]. 2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/LGBT/LGBTIpeople.pdf>
  45. Vu NL, Jouriles EN, McDonald R, Rosenfield D. Children's exposure to intimate partner violence: A meta-analysis of longitudinal associations with child adjustment problems. *Clinical Psychology Review*. 2016; 46, 25-33.
  46. Herrenkohl TI, Sousa C, Tajima EA, Herrenkohl RC, Moylan CA. Intersection of child abuse and children's exposure to domestic violence. *Trauma, Violence, Abuse*. 2008; 9(2), 84-99.
  47. Humphreys KL, Myint MT, Zeanah CH. Increased risk for family violence during the COVID-19 pandemic. *Pediatrics*. 2020.
  48. Thackeray JD, Hibbard R, Dowd MD. Committee on Child Abuse and Neglect, & Committee on Injury, Violence, and Poison Prevention. Intimate partner violence: the role of the pediatrician. *Pediatrics*. 2010; 125(5), 1094-1100.
  49. Campbell AM. An increasing risk of family violence during the COVID-19 pandemic: strengthening community collaborations to save lives. *Forensic Sci Inter: Reports*. 2020; 100089.
  50. Wildeman C, Emanuel N, Leventhal JM, Putnam-Hornstein E, Waldfogel J, Lee H. The prevalence of

- confirmed maltreatment among US children, 2004 to 2011. *JAMA pediatrics*. 2014; 168(8), 706-713.
51. Kim H, Drake B. Cumulative prevalence of onset and recurrence of child maltreatment reports. *J Am Academy Child & Adolescent Psychiatry*. 2019; 58(12), 1175-1183.
  52. Green, P. Risks to children and young people during COVID-19 pandemic. *British Medical Journal Publishing Group*. 2020;369:m1669. Available from: <https://doi.org/10.1136/bmj.m1669>
  53. Childhood vulnerability in England 2019. The Children's Commissioner's Office. [Internet]. 2019. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://www.childrenscommissioner.gov.uk/publication/childhood-vulnerability-in-england-2019/>
  54. Cluver L, Lachman JM, Sherr L, Wessels I, Krug E, Rakotomalala S et al. Parenting in a time of COVID-19. *Lancet*. 2020; 395:e64. Available from: doi:10.1016/S0140-6736(20)30736-4..
  55. Adams C. Is a secondary pandemic on its way? Institute of Health Visiting. [Internet]. 2020. [Cited 2020 Apr 6]. Available from: <https://ihv.org.uk/news-and-views/voices/is-a-secondary-pandemic-on-its-way/>
  56. Hennessy M. "Isolated at home with their tormentor": Childline experiences increase in calls since closure of schools. [Internet]. *The Journal*. 2020. [Cited 2020 Mar 20]. Available from: <https://www.thejournal.ie/childlinecalls-coronavirus-5053104-Mar2020/>
  57. Rothe D, Gallinetti J, Lagaay M, Campbell L. Ebola: beyond the health emergency. *Plan International*. [Internet]. 2015; 25:2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://plan-international.org/file/20533/download?token=n55prrDI>
  58. Child Maltreatment 2017: Summary of Key Findings. Children's Bureau-Child Welfare Information Gateway. [Internet]. 2019. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/canstats.pdf>
  59. Cluver LD, Meinck F, Steinert JI, Shenderovich Y, Doubt J, Romero RH et al. Parenting for lifelong health: a pragmatic cluster randomised controlled trial of a non-commercialised parenting programme for adolescents and their families in South Africa. *BMJ Global Health*. 2018; 3(1), e000539.
  60. Ward CL, Wessels IM, Lachman JM, Hutchings J, Cluver LD, Kassanjee R. Parenting for Lifelong Health for Young Children: a randomized controlled trial of a parenting program in South Africa to prevent harsh parenting and child conduct problems. *J Child Psychology Psychiatry*. 2020; 61(4), 503-512.
  61. Vally Z, Murray L, Tomlinson M, Cooper PJ. The impact of dialogic book-sharing training on infant language and attention: a randomized controlled trial in a deprived South African community. *J Child Psychology Psychiatry*. 2015; 56(8), 865-873.
  62. Rempel E, Donelle L, Hall J, Rodger S. Intimate partner violence: a review of online interventions. *Informatics Health Social Care*. 2019; 44(2), 204-219.
  63. Lachs MS, Pillemer K. Elder abuse. *Lancet*. 2004; 364(9441), 1263-1272.
  64. Kleinschmidt KC. Elder abuse: a review. *Annals Emerg Med*. 1997;30(4), 463-472.
  65. Dong E, Du H, Gardner L. An interactive web-based dashboard to track COVID-19 in real time. *The Lancet infectious diseases*. 2020. Available from: [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(20\)30120-1](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(20)30120-1)
  66. Han SD, Mosqueda L. Elder abuse in the COVID-19 era. *Journal of the American Geriatrics Society*. 2020. Available from: <https://doi.org/10.1111/jgs.16496>
  67. Ong AD, Uchino BN, Wethington E. Loneliness and health in older adults: A mini-review and synthesis. *Gerontology*. 2016;62(4), 443-449.
  68. Tressler C. Coronavirus: Scammers follow the headlines. Federal Trade Commission-Consumer Information. [Internet]. 2020. [Cited 2020 Apr 15]. Available from: <https://www.consumer.ftc.gov/blog/2020/02/coronavirus-scammers-follow-headlines>.
  69. Godfrey D. Coronavirus Isolation May Heighten Risk for Elder Abuse. American Bar Association. [Internet]. 2020. [Cited 2020 Apr 15]. Available from: https://www.americanbar.org/groups/law_aging/resources/coronavirus-update-and-the-elder-law-community/coronavirus-and-elder-abuse/
  70. Weissberger GH, Goodman MC, Mosqueda L, Schoen J, Nguyen AL, Wilber KH et al. Elder abuse characteristics based on calls to the National Center on elder abuse resource line. *J Applied Gerontology*. 2019; 0733464819865685.
  71. Gardner W, States D, Bagley N. The Coronavirus and the Risks to the Elderly in Long-Term Care. *J Aging & Social Policy*. 2020; 1-6.
  72. Sosyal medyada paylaşılan yaşlı adamın videosu büyük tepki çekti! Bakan Soylu açıklama yaptı. [Internet]. *Hürriyet Haber*. 2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haber-i-sosyal-medyada-paylasilan-yasli-adamin-videosu-buyuk-tepki-cekti-bakan-soylu-aciklama-yapti-41476220>
  73. Sullivan CM. Domestic violence shelter services: A review of the empirical evidence. Harrisburg, PA: National Resource Center on Domestic Violence. [Internet]. 2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: https://mnadv.org/_mnadvWeb/wp-content/uploads/2017/12/DVEP-DV-Shelter-Services-A-Review-of-the-Empirical-Evidence.pdf
  74. Weems CF, Mccurdy B, Carrion V, Scozzafava MD. Increased risk of suicide due to economic and social impacts of social distancing measures to address the COVID-19 pandemic: A forecast. *ResearchGate*. [Internet]. 2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: https://www.researchgate.net/profile/Carl_Weems/publication/340487993_Increased_Risk_of_Suicide_Due_to_Economic_and_Social_Impacts_of_Social_Distancing_Measures_to_Address_the_Covid-19_Pandemic_A_Forecast/links/5e8c925d4585150839c708de/Increased-Risk-of-Suicide-Due-to-Economic-and-Social-Impacts-of-

- Social-Distancing-Measures-to-Address-the-Covid-19-Pandemic-A-Forecast.pdf
75. Vadoros S. Has mortality due to other causes increased during the COVID-19 pandemic? Early evidence from England and Wales. medRxiv. 2020;2020.04.14.20065706. Available from: <https://doi.org/10.1101/2020.04.14.20065706>
  76. Volkow ND. Collision of the COVID-19 and Addiction Epidemics. *Annals Int Med.* 2020;2019:2019–21.
  77. Clay JM, Parker MO. Alcohol use and misuse during the COVID-19 pandemic: a potential public health crisis? *Lancet Public Health.* 2020;2667(20):30088. Available from: [http://dx.doi.org/10.1016/S2468-2667\(20\)30088-8](http://dx.doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30088-8)
  78. Aman JJ, Wurth M. A Virtual Roundtable on COVID - 19 and Human Rights with Human Rights Watch Researchers. *Health and Human Rights Journal.* 2020. [Cited 2020 May 9]. [Internet]. Available from: <https://www.hhrjournal.org/2020/04/a-virtual-roundtable-on-covid-19-and-human-rights-with-human-rights-watch-staff/>
  79. Moser DA, Glaus J, Frangou S, Schechter DS. Years of life lost due to the psychosocial consequences of COVID19 mitigation strategies based on Swiss data. medRxiv. 2020;2020.04.17.20069716. Available from: <https://doi.org/10.1101/2020.04.17.20069716>
  80. Paz C, Muller M, Munoz Boudet AM, Gaddis I. Gender Dimensions of the COVID-19 Pandemic. World Bank Group. [Internet]. 2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33622/Gender-Dimensions-of-the-COVID-19-Pandemic.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
  81. An early look at how the Coronavirus is affecting household spending Global Economic & Markets Research; Commonwealth Bank Group Australia. Commonwealth Bank Group. [Internet]. 2020. [Cited 2020 Apr 10]. Available from: <https://www.commbank.com.au/guidance/business/an-early-look-at-how-the-coronavirus-is-affecting-household-spen-202003.html>
  82. Gearin M, Knight B. Family violence perpetrators using COVID-19 as “a form of abuse we have not experienced before” [Internet]. Australian Broadcasting Corporation (ABC) News. 2020. [Cited 2020 May 9]. Available from: <https://www.abc.net.au/news/2020-03-29/coronavirus-family-violence-surge-in-victoria/12098546>
  83. Gender Implications of COVID-19 Outbreaks in Development and Humanitarian Settings. CARE. [Internet]. 2020. [Cited 2020 Mar 28]. Available from: https://www.careinternational.org/files/files/Gendered_Implications_of_COVID-19-Executive_Summary.pdf
  84. Mert AE. COVID-19 Salgını Sürecinde Farklı Yönleriyle Kadınların Durumu. Koç Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi. 2020. Available from: <https://kockam.ku.edu.tr/covid-19-salgini-surecinde-farkli-yonleriyle-kadinlarin-durumu-asli-e-mert/>
  85. Bradbury-Jones C, Isham, L. The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence. *J Clin Nurs.* 2020 Apr 12. doi: 10.1111/jocn.15296.